

STATUUT VOOR DE RAADSMAN IN STRAFZAKEN

Vastgesteld in de vergadering van de Nederlandse Vereniging van Strafrechtadvocaten
op 13 november 2003

TEN GELEIDE

Binnen de strafrechtspleging in een democratische samenleving is een effectieve verdediging een voorwaarde voor de realisering van een eerlijk proces. Dat gegeven wordt onderstreept door het feit dat art. 6 EVRM, in tegenstelling tot andere verdragsbepalingen zoals art. 5¹, art. 8² en art. 10³ EVRM, geen beperkinggronden kent, bijvoorbeeld in het belang van de democratische samenleving of de openbare veiligheid. De uitgangspunten van een eerlijk proces – en daarmee ook het recht op een effectieve verdediging – zijn immers als zodanig in het belang van een democratische samenleving. Alhoewel bepaalde verdedigingsrechten kunnen worden beperkt, is het recht op verdediging als zodanig absoluut.

De invulling van de rol en taak van de raadsman in het strafproces dient aan te sluiten bij de grondslagen van het recht op een eerlijk proces, die nauw verbonden zijn met de bescherming van de individuele vrijheid in een democratische rechtsstaat. De kern van de taak van de raadsman is gelegen in het waarborgen van de vrijheid van de individuele verdachte om in het strafproces voor zijn belangen op te komen. De functie van de raadsman is hierbij niet beperkt tot de beïnvloeding van het strafproces ten gunste van de verdachte. Hij heeft daarnaast ook de taak om de verdachte, die door een vervolging zowel psychisch als sociaal zwaar wordt belast, bij te staan.

De hierboven genoemde uitgangspunten rechtvaardigen het vastleggen in een Statuut van de taak van de raadsman in het strafproces, inclusief de verplichtingen van de raadsman ten opzichte van zijn cliënt of derden in het kader van een zorgvuldige belangenbehartiging en een goede verdediging (deel A); en van de bevoegdheden die de raadsman moet hebben om zijn taak te kunnen uitoefenen en de garanties die de overheid moet bieden om een effectieve verdediging mogelijk te maken (deel B).

Deel A bevat regels die als leidraad kunnen dienen voor afwegingen die door advocaten in de strafpraktijk moeten worden gemaakt, bijvoorbeeld in geval zich problemen en dilemma's aandienen. Uit de toelichting op de regels zal blijken dat niet alle dilemma's kunnen worden opgelost. Steeds zal in het individuele geval een keuze moeten worden gemaakt, waarbij de in de regels aangegeven normen richting kunnen bieden bij de afweging van de betrokken belangen. In die zin kunnen deze normen ook in de tuchtspraak een rol spelen. De regels zijn thematisch geordend rondom de volgende onderwerpen:

- taak van de raadsman
- vrije advocatenkeuze
- belang van de cliënt versus andere belangen
- vertrouwensband tussen cliënt en raadsman

---

¹ Recht op bescherming van persoonlijke vrijheid.

² Recht op privacy.

³ Recht op vrijheid van meningsuiting.

- geheimhoudingsplicht
- de informatieverstrekking aan derden, media en publiciteit

Deel B bevat taakstellende normen omtrent de bevoegdheden en de garanties die de overheid de advocaat moet bieden om zijn taak naar behoren te kunnen uitoefenen, met name met betrekking tot:

- vrij verkeer
- verschoningsrecht
- informatie voor de verdediging
- uitingsvrijheid
- eigen onderzoek verdediging
- voorkoming criminalisering

De algemene door de Nederlandse Orde van Advocaten geformuleerde gedragsregels (Gedragsregels 1992) en richtlijnen zijn uiteraard voor alle advocaten van toepassing. Deze worden in het Statuut echter slechts herhaald voor zover zij specifiek van belang zijn voor de raadsman in strafzaken.

Het Statuut heeft ook een externe functie, in die zin dat het naar de buitenwacht toe aangeeft waar de raadsman in strafzaken voor staat, wat zijn taak en positie is, wat het belang daarvan is voor de samenleving en welke garanties de overheid moet bieden om een effectieve verdediging mogelijk te maken.⁴

---

⁴ Zie in dit verband de Basic Principles on the Role of Lawyers, adopted by the Eight Crime Congress, Havana 7 September 1990, bekrachtigd door Resolutie 45/121 van de Algemene Vergadering van de VN d.d. 14 december 1990.

DEEL A   TAAK EN VERPLICHTINGEN

DE TAAK VAN DE RAADSMAN

1. *De raadsman verleent bijstand aan zijn cliënt die in het strafproces als verdachte wordt betrokken of die anderszins rechtsbijstand behoeft in een strafrechtelijke aangelegenheid. De raadsman is verdediger, vertrouwenspersoon en adviseur van de verdachte.*
2. *De raadsman informeert de verdachte adequaat over het verloop van het strafproces en adviseert hem over het gebruik van de bevoegdheden die de verdediging toekomen en de in te nemen proceshouding.*
3. *Indien de verdachte van zijn vrijheid is beroofd, houdt de raadsman bij de invulling van zijn taak rekening met de consequenties van die vrijheidsbeneming voor de verdachte.*
4. *De raadsman verricht zijn werkzaamheden deskundig, zorgvuldig en naar beste kunnen.*
5. *Het belang van de verdachte is bepalend voor de wijze waarop de raadsman in het strafproces optreedt.*
6. *De raadsman is zich bewust van het belang dat de samenleving vertrouwen stelt in de behoorlijkheid van de rechtsbijstand in strafzaken. De dienstverlening van de raadman speelt zich uitsluitend binnen de kaders van het recht af.*

Toelichting

Rechtsbijstand

Regel 1 beoogt in algemene zin de taken van de raadsman te omschrijven en daarmee ook aan te geven dat het Statuut slechts ziet op de rechtsbijstand aan verdachten en dus bijvoorbeeld niet aan een benadeelde partij of aan een getuige. Deze rechtsbijstand kan ook betrekking hebben op veroordeelden, bijvoorbeeld in verband met een herzieningsverzoek of indien er sprake is van TBS, of op de situatie dat het gaat om een verdachte jegens wie een art. 12 Sv-procedure wordt ingesteld of indien ten behoeve van iemand die meent te zijn aangemerkt als verdachte een verzoek wordt gedaan om een mini-instructie e.d. De werkzaamheden van de raadsman omvatten naast het voeren van het woord op zittingen – en zonodig daarbuiten – ook andere activiteiten zoals het informeren, adviseren en ondersteunen van de verdachte, het opkomen voor diens rechts- en procespositie, het controleren van de toepassing van overheidsbevoegdheden, het vergaren van informatie, de aanvulling van feiten ten behoeve van de verdediging en het onderhouden van contacten met derden.

Strafproces

De term strafproces dient in dit verband in ruime betekenis te worden opgevat en omvat alle fasen van de opsporing vervolging, berechting en tenuitvoerlegging.

Verstrekken van (juridische) informatie

Regel 2 verwoordt de juridische bijstandsverlening aan de verdachte. De “meerwaarde” van de rechtsbijstandsverlening ligt veelal primair op dit vlak: de raadsman zal uitleg moeten geven over het verloop van het strafproces en de juridische consequenties van de proceshouding en procestactiek moeten schetsen. De inachtneming van deze regel is veelal geen eenmalige exercitie: de raadsman informeert de verdachte adequaat en tijdig over ontwikkelingen in de zaak en de consequenties daarvan.

Vrijheidsbeneming

Regel 3 beoogt de raadsman in te scherpen dat een vrijheidsbeneming, waardoor de verdachte wordt geïsoleerd van zijn sociale omgeving, voor de verdachte veelal een zware belasting betekent.⁵ Daaruit volgt bijvoorbeeld dat de situatie moet worden voorkomen dat een verdachte, die langdurig in voorlopige hechtenis zit, nooit of nauwelijks wordt bezocht door zijn raadsman. Ook zal de raadsman met de verdachte moeten bespreken dat een bepaalde proceshouding kan leiden tot een voortdurende vrijheidsbeneming.

Deskundigheid

In regel 4 ligt besloten dat het aangewezen kan zijn deskundig advies in te winnen of zelfs de rechtsbijstand over te dragen indien geen goede rechtsbijstand kan worden verleend. Dat kan zich onder andere voordoen indien de raadsman over onvoldoende deskundigheid op een specifiek terrein beschikt of bij grote drukte.

Eenzijdige belangenbehartiging

Regel 5 is een variatie op regel 5 van de Gedragsregels. De verdachte dient erop te kunnen vertrouwen dat bij het optreden van de raadsman zijn belangen centraal staan. Bij strafzaken speelt deze regel met name bij het bijstaan van meer verdachten in één zaak. Zie verder de regel 11 en de toelichting daarop.

Binnen de kaders van het recht

Regel 6 vormt een uitwerking van art. 10 en 46 Advocatenwet, waarin is aangegeven dat advocaten op behoorlijke wijze de praktijk uitoefenen overeenkomstig de bevoegdheden en vereisten die in de regelgeving zijn vastgelegd. Ook voor de raadsman in strafzaken geldt dat hij optreedt binnen de kaders van het recht en geen strafbare feiten mag plegen. Dit uitgangspunt leidt in de praktijk evenwel niet steeds tot eenduidige antwoorden op de vraag wat de raadsman wel of niet mag. Zie in dit verband bijvoorbeeld de toelichting op regel 17.

VRIJE ADVOCATENKEUZE

7. *De raadsman respecteert de vrije advocatenkeuze van de verdachte, ook indien de raadsman aan deze wordt toegevoegd. De raadsman staat de verdachte niet tegen zijn wil bij.*
8. *De raadsman geeft gehoor aan de wens van een verdachte die aangeeft dat hij door een andere raadsman wenst te worden bijgestaan. De raadsman draagt de zaak op zorgvuldige wijze over aan de opvolgend raadsman.*

---

⁵ Zie de overwegingen van het ECRM in de zaak Can, ECRM 12 juli 1984, B 79, § 55.

9. *Indien een raadsman door derden wordt benaderd bijstand te verlenen aan een verdachte, dient hij zich er in het eerste contact met de verdachte van te vergewissen dat deze door hem wenst te worden bijgestaan.*

Toelichting

Gekozen versus toegevoegd

Het Wetboek van Strafvordering (Sv) maakt een onderscheid tussen gekozen en toegevoegde raadsliden. Regel 7 is een consequentie van de gedachte dat de verdachte het recht heeft om ook een toegevoegde raadsman te kunnen kiezen. Het Nederlandse strafprocesrecht kent dat recht niet, hetgeen in de praktijk soms problemen oplevert.⁶ Het EHRM staat het in strikte uitzonderingsgevallen toe dat aan de verdachte een raadsman wordt toegevoegd tegen wie de verdachte bezwaar heeft⁷. De laatste volzin van regel 7 draagt (in de Nederlandse verhoudingen) de raadsman evenwel op in een dergelijke situatie zijn werkzaamheden te beëindigen. Ten aanzien van de rechtsbijstand aan “vulnerable groups”, zoals jeugdigen en verdachten met een psychische stoornis, geldt dat bij de toepassing van regel 7 bijzondere aandacht wordt besteed aan hun kwetsbare positie en aan de specifieke regelgeving daaromtrent (zie bijvoorbeeld art. 509a Sv).

Opvolgend raadsman

Regels 8 en 9 vormen een uitwerking van de vrije advocatenkeuze van de verdachte. Deze regels brengen in beginsel mee dat de eerste raadsman niet kan of mag verhinderen dat een opvolgend raadsman een gedetineerde verdachte bezoekt. Indien de opvolgend raadsman direct door de verdachte is benaderd om de rechtsbijstand over te nemen, zal de eerste raadsman aan een dergelijk verzoek geen voorwaarden kunnen verbinden. Ook indien de opvolgend raadsman door derden is benaderd de rechtsbijstand over te nemen, dient hij in beginsel in de gelegenheid te worden gesteld het standpunt van de verdachte te kunnen vernemen. Het is in dit verband een optie dat de verdachte zich uitspreekt tijdens een gezamenlijk bezoek van de eerste en de opvolgend raadsman.

HET BELANG VAN DE CLIËNT VERSUS ANDERE BELANGEN

10. *Indien een derde aanbiedt de rechtsbijstand van de verdachte te betalen, accepteert de raadsman dit aanbod alleen indien de verdachte hiervoor vooraf toestemming heeft verleend. Indien de raadsman redelijkerwijs vermoedt dat door betaling door een derde de verdachte zijn procespositie niet (langer) in vrijheid kan bepalen of dat voor een dergelijke betaling een tegenprestatie van de raadsman wordt verlangd, anders dan het behartigen van de belangen van de verdachte, weigert de raadsman betaling door een derde.*
11. *De raadsman kan alleen dan aan meer dan één verdachte in dezelfde strafzaak rechtsbijstand verlenen, indien alle verdachten daarmee instemmen en er geen sprake is van tegenstrijdige belangen.*

⁶ Zie Taru Spronken, Verdediging. Een onderzoek naar de normering van het optreden van advocaten in strafzaken, dissertatie, Gouda Quint Arnhem 2001, p. 221-223.

⁷ Taru Spronken, Verdediging, a.w., p. 450-452. EHRM 25 september 1992, Croissant, NJ 1993, 526.

12. *De raadsman maakt uitsluitend van de aan de verdachte en hem toekomende strafvorderlijke bevoegdheden gebruik, indien het belang van de verdachte daarmee wordt gediend. Van het gebruik van deze bevoegdheden wordt niet afgezien op gronden die samenhangen met de belangen van opsporing, vervolging en berechting.*
13. *De raadsman zal de hem als advocaat toekomende privileges aanwenden voor het doel waarvoor zij zijn gegeven.*

Toelichting

Financiering door derden

Regel 10 beoogt te voorkomen dat de “financier” aan de betaling bijvoorbeeld het recht kan ontlenen het dossier in te zien of dat de verdachte zich door die betaling bijvoorbeeld “gedwongen” voelt een beroep te doen op zijn zwijgrecht.

Tegenstrijdige belangen

Regel 11 beoogt een vrije vertaling te zijn van de tuchtspraak hieromtrent.⁸ Bij de verdediging van de belangen van meer verdachten in één zaak is het aan iedere betrokken verdachte zelf, om te beslissen of hij kiest voor een gezamenlijke verdediging door één raadsman. Daarbij is het aan de raadsman, en niet aan de politie, het OM of de rechter om uit te maken of er sprake is van tegenstrijdige belangen. Uiteraard dienen alle betrokken verdachten wat dit betreft op een lijn te zitten. De taak van de raadsman is de betrokken verdachten hierbij te adviseren en daarbij zorgvuldig na te gaan of een dergelijke keuze in vrijheid is gedaan. De verdachten dienen door de raadsman schriftelijk te worden gewezen op de implicaties van hun keuze, met name dat hij zich ten aanzien van alle verdachten dient terug te trekken bij het ontstaan van tegenstrijdige belangen en op de omstandigheid dat zij de vrijheid hebben om hun processtrategie te wijzigen. Bovendien dient de raadsman te wijzen op de mogelijkheid een andere advocaat, niet zijnde een kantoorgenoot, in te schakelen zodra er zich een tegenstrijdigheid voordoet. Het verdient aanbeveling ook de instemming van de verdachte met het optreden voor meer verdachten in een zaak schriftelijk te bevestigen. De raadsman zal van rechtsbijstand aan meer dan een verdachte behoren af te zien indien het standpunt van een verdachte hieromtrent niet in vrijheid is of kan worden bepaald. De raadsman heeft hier een eigen verantwoordelijkheid.

Misbruik bevoegdheden

Regels 12 en 13 kiezen positie in de discussie over misbruik van bevoegdheden door raadsliden. Misbruik is slechts mogelijk van de aan de raadsman toekomende privileges: het recht op vrij verkeer is bijvoorbeeld geen vrijbrief voor invoer van verdovende middelen in een penitentiaire inrichting. Ook mag de raadsman zijn verschoningsrecht c.q. geheimhoudingsplicht niet (laten) misbruiken puur en alleen om strafbare feiten af te schermen of te faciliteren, bijvoorbeeld door financiële transacties, waarvoor geen enkele reden is deze via een advocaat af te wikkelen, via een afgeschermd kantoorrekening te laten lopen. In dergelijke gevallen is de raadsman overigens al snel als medeplichtige of medepleger van strafbare feiten aan te merken.

Bij de vraag of strafvorderlijke bevoegdheden moeten worden aangewend, speelt de misbruikdiscussie daarentegen niet. Deze zijn immers primair gegeven aan de verdachte die

⁸ Hof van Discipline 8 november 1999, Advocatenblad 2000, p. 508. Zie ook Taru Spronken, Verdediging, a.w., p. 559-563.

omtrent het gebruik daarvan geen verantwoording schuldig is. Indien het belang van de verdachte daarmee is gediend, zal dus ook de raadsman van een bevoegdheid gebruik moeten kunnen maken zonder het verwijt van misbruik. Dit geldt ook indien dit gebruik de belangen van opsporing, vervolging en berechting schaadt.

VERTROUWENSRELATIE TUSSEN VERDACHTE EN RAADSMAN

14. *De raadsman spant zich in voor het ontstaan en de instandhouding van een vertrouwensrelatie met de verdachte en dient zorgvuldig om te gaan met die vertrouwensrelatie.*
15. *De raadsman overlegt met de verdachte over de wijze waarop de verdediging wordt gevoerd. Het staat de raadsman niet vrij de verdediging te voeren op een wijze die strijdig is met de wil van de verdachte.*
16. *Indien een verschil van mening of inzicht tussen raadsman en verdachte leidt tot een breuk in de vertrouwensrelatie, trekt de raadsman zich terug en draagt er daarbij zorg voor dat de verdachte daarvan zo min mogelijk nadeel ondervindt.*

Toelichting

Dominus litis

Bij de toepassing van regel 15 is het mogelijk dat tussen de raadsman en de verdachte verschil van mening of inzicht ontstaat over de wijze waarop de verdediging moet worden gevoerd. In beginsel zal de raadsman het standpunt van de verdachte zwaar moeten laten wegen. Dat is een uitvloeisel van het recht van de verdachte zichzelf te verdedigen. Dit geldt met name als het gaat over de weergave van de feiten zoals deze volgens de verdachte hebben plaatsgevonden. De raadsman is echter niet gehouden op verzoek van de verdachte een juridisch standpunt in te nemen dat naar het oordeel van de raadsman niet te verdedigen valt. Indien zich een dergelijke situatie voordoet informeert de raadsman zijn cliënt tijdig dat hij het door de cliënt voorgestane standpunt niet zal overnemen. Tegelijkertijd volgt uit de tweede volzin van regel 15 dat de raadsman nooit zijn standpunt in die zin kan doordrukken dat tegen de wil van de verdachte bijvoorbeeld een juridisch standpunt wordt verkondigd, een getuige wordt opgeroepen of van een andere bevoegdheid gebruik wordt gemaakt.

Afwezige verdachte

Een ander aspect van regel 15 speelt bijvoorbeeld bij het instellen van rechtsmiddelen, bij het indienen van een cassatieschriftuur maar ook bij de verdediging van een afwezige verdachte op de voet van art. 279 Sv, waarbij de raadsman dient te verklaren dat hij bepaaldelijk daartoe is gevolmachtigd. De raadsman zal zich van de consequenties van een dergelijke verklaring bewust moeten zijn en zal daarover overeenstemming moeten hebben bereikt met zijn cliënt. Daarbij moet de raadsman in het oog houden dat de rechtsgevolgen van het optreden voor afwezige verdachten ingrijpend kunnen zijn.

Beëindiging bijstand

Regel 16 sluit aan op het tweede en het derde lid van regel 9 van de Gedragsregels 1992.⁹ De raadsman zal er bij een breuk in de vertrouwensrelatie op moeten toezien dat de belangen van de verdachte daardoor zo weinig mogelijk geschaad worden.

Kwetsbare verdachten

Ten aanzien van de rechtsbijstand aan kwetsbare groepen, bijvoorbeeld jeugdigen en verdachten met een psychische stoornis, geldt dat bij de toepassing van regels 14 tot en met 16 bijzondere aandacht wordt besteed aan hun kwetsbare positie en aan de specifieke regelgeving daaromtrent.¹⁰

GEHEIMHOUDINGSPLICHT

17. *De raadsman is tot geheimhouding verplicht van de bijzonderheden van de persoon van de verdachte, van de door hem behandelde zaken, en de aard en de omvang van diens belangen. Alleen als een juiste uitvoering van de aan hem opgedragen taak een gebruik maken van zijn verkregen kennis tegenover derden eist, staat dat de raadsman vrij, voor zover de verdachte daartegen geen bezwaar heeft en voor zover dit in overeenstemming is met een goede beroepsuitoefening.*

Toelichting*Reikwijdte geheimhoudingsplicht*

Regel 17 sluit aan bij regel 6 van de Gedragsregels 1992. De handhaving van de geheimhoudingsplicht wordt in de tuchtrechtspraak van principieel belang geacht. Zo overwoog het Hof van Discipline in een zaak waarin een advocaat een ‘deal’ had gesloten met het OM, waarin een voor de cliënt gunstige regeling werd bedongen in ruil voor de teruggave van een gestolen Van Gogh-schilderij, dat de geheimhoudingsplicht zich ook uitstrekt over informatie over de herkomst van gestolen zaken en dat het daaraan verbonden bezwaar voor de waarheidsvinding zal moeten wijken voor het maatschappelijke belang van de handhaving van de geheimhoudingsplicht.¹¹

Eigen verantwoordelijkheid raadsman bij doorbreking geheimhoudingsplicht

Algemeen wordt aangenomen dat de handhaving van de geheimhoudingsplicht de eigen verantwoordelijkheid van de raadsman is, waarbij hij niet alleen rekening moet houden met de wil en de belangen van de verdachte maar ook met het algemeen belang dat gediend wordt door het beroepsgeheim. De grondslag hiervan is immers niet alleen gelegen in het belang van de individuele cliënt maar ook in het algemeen belang dat gemoeid is met het vertrouwen van het publiek in de geheimhoudingsverplichting van de verschoningsgerechtigde. Het wordt mede tot de verantwoordelijkheid van de geheimhouder gerekend dat hij moet voorkomen dat andere potentiële cliënten door een doorbreking van de geheimhoudingsplicht worden afgeschrikt om zich tot de beroepsgroep van de verschoningsgerechtigde te wenden. Dit

⁹ Gedragsregel 9, lid 3: Wanneer de advocaat besluit een hem verstrekte opdracht neer te leggen, dient hij dat op zorgvuldige wijze te doen en dient hij ervoor zorg te dragen dat zijn cliënt daarvan zo min mogelijk nadeel ondervindt.

¹⁰ Zie bijvoorbeeld art. 509a Sv.

¹¹ HvD 22 januari 1996, Advocatenblad 1996, p. 1105.

betekent dat de raadsman, ook als de verdachte hem toestemming geeft of zelfs uitdrukkelijk verzoekt zijn geheimhoudingsplicht te doorbreken, altijd zelf kan beslissen dat niet te doen.

Omgekeerd is dit niet het geval. Uit het tweede lid van artikel 6 Gedragsregels 1992, dat voorschrijft dat de raadsman alleen met instemming van de verdachte vertrouwelijke gegevens naar buiten mag brengen, kan worden afgeleid dat de verdachte de raadsman kan dwingen tot geheimhouding van gegevens, ook als dat tegen diens juridische belangen ingaat. Op zichzelf is dit in overeenstemming met het uitgangspunt dat de verdachte in beginsel zelf zijn eigen belangen bepaalt. In strafzaken kan zich dit voordoen in het geval de verdachte ter bescherming van een ander (bijvoorbeeld een familielid) de schuld op zich neemt van een strafbaar feit.

Overmacht

In de tuchtrechtspraak omtrent de geheimhoudingsplicht bestaat er echter ruimte, in geval van overmacht, de geheimhoudingsplicht te doorbreken. Dit kan zich voordoen indien daarmee een levensgevaarlijke situatie kan worden voorkomen. De raadsman zal echter in een dergelijke situatie zodanig te werk moeten gaan dat het belang van de verdachte zo weinig mogelijk wordt geschaad.

Raadsman als medeverdachte

De vraag is of de raadsman, die als medeverdachte wordt beschouwd, ter eigen disculpatie de geheimhoudingsplicht mag doorbreken. In de tuchtrechtspraak is uitgemaakt dat de advocaat zijn eigen reputatie niet zomaar mag beschermen ten koste van de geheimhoudingsplicht. Zelfs indien zou worden aangenomen dat een advocaat in een dergelijke situatie ter eigen verdediging zijn geheimhoudingsplicht niet in volle omvang in acht zou hoeven te nemen, blijft gelden dat de advocaat zich bij voortduring bewust moet blijven van de op hem rustende geheimhoudingsplicht en dient hij zich te onthouden van het doen van mededelingen die de verdachte kunnen schaden, zonder dat die mededelingen noodzakelijk zijn voor zijn eigen verdediging. In zijn algemeenheid stelt het Hof van Discipline echter vast dat de geheimhoudingsplicht een van de wezenlijkste beroepsplichten is en dat slechts bij hoge uitzondering kan worden aangenomen dat die plicht niet meer in volle omvang geldt.¹²

INFORMATIEVERSTREKKING AAN DERDEN

18. *Het staat de raadsman vrij informatie over een strafzaak aan derden te verschaffen of inzage in processtukken te verlenen, mits dit zorgvuldig geschiedt en met toestemming van de verdachte.*
19. *Bij het verstrekken van informatie aan derden of bij het verlenen van inzage in processtukken dient de raadsman zoveel mogelijk rekening te houden met de persoonlijke levenssfeer van derden en dient hij de persoonsgegevens van derden, voor zover de verstrekking daarvan geen verdedigingsbelang dient, te anonimiseren.*

Toelichting

Zorgvuldigheidscriteria

Bij de toepassing van de regels 18 en 19 gaat het primair om zorgvuldigheidscriteria die samenhangen met de geheimhoudingsplicht en de regels van een behoorlijke beroeps-

¹² HvD 26 september 1983, Advocatenblad 1984, p. 248.

uitoefening.¹³ De toestemming van de verdachte en de in acht te nemen zorgvuldigheid ten aanzien van derden staan daarbij voorop.

Toestemming

Voordat de verdachte zijn toestemming verleent, dient hij in beginsel door de raadsman te worden geïnformeerd over welke informatie zal worden verschaft, op welke wijze deze naar voren wordt gebracht en wat het doel van de informatieverzorging is. De toestemming van de cliënt dient bij voorkeur schriftelijk te worden vastgelegd als daartoe aanleiding is.¹⁴ Een vraag is of de voorwaarde van toestemming van de cliënt in alle gevallen geldt, bijvoorbeeld bij onverwachte vragen van de pers in het geval dat de cliënt niet tijdig bereikt kan worden. Het is moeilijk in zijn algemeenheid, los van de individuele omstandigheden van het geval, aan te geven welke vrije marge de advocaat in dergelijke gevallen heeft. Een oplossing kan zijn om over dit soort kwesties steeds met de cliënt in zijn algemeenheid afspraken te maken, zodra voorzienbaar is dat een zaak in de publiciteit kan komen. Uitgangspunt is echter dat de raadsman in onvoorziene situaties steeds voor ogen houdt of zijn cliënt eventueel bezwaar zou kunnen hebben tegen de informatieverstrekking en welk doel met de informatieverstrekking gediend is.

Juistheid informatie

Aan schriftelijke publicaties verleent de raadsman slechts zijn medewerking indien hij het stuk vóór publicatie ter inzage krijgt en de gelegenheid krijgt correcties aan te brengen. In zijn algemeenheid geldt dat de advocaat erop moet toezien dat de door hem verstrekte informatie correct wordt weergegeven. De informatie mag niet onjuist zijn of onnodig grievend ten opzichte van derden. Overigens is de advocaat vrij om het standpunt van zijn cliënt naar voren te brengen, ook al is dit feitelijk onjuist, mits duidelijk is dat het gaat om een lezing van de feiten door de cliënt.¹⁵

Privacy derden

Indien bij de verstrekking van informatie privacybelangen van derden gemoeid zijn, dan dient de advocaat daar zoveel mogelijk rekening mee te houden. Gegevens van derden, zoals persoons- en adresgegevens dienen in beginsel te worden geanonimiseerd, tenzij het verdedigingsbelang zich daartegen verzet. Indien de privacy c.q. de belangen van derden worden geschaad, dan is informatieverstrekking desalniettemin geoorloofd indien hiermee enig rechtens redelijkerwijs te respecteren belang van de cliënt kan worden gediend.¹⁶

Beperkingen

Informatieverstrekking ligt voor justitie vooral gevoelig in de fase dat het opsporingsonderzoek in volle gang is en dan met name als de cliënt in alle beperkingen zit. Er vallen tal van situaties te bedenken dat het zeer in het belang van de verdediging is om ondanks opgelegde beperkingen te overleggen met potentiële ontlastende getuigen (soms nog niet aangehouden medeverdachten) of informatie te geven aan de pers indien het in het belang van de cliënt is om verkeerde beeldvorming te voorkomen.

¹³ Zie ook art. 6 lid 2 Verordening op de publiciteit 1998. Van de Gedragsregels 1992 zijn met name de regels 1 (handhaving van vertrouwen in de advocatuur en een behoorlijke beroepsuitoefening) en 4 (zorgvuldige behandeling van opgedragen zaken) relevant.

¹⁴ RvD Amsterdam 6 september 1999, Advocatenblad 2000, p. 472.

¹⁵ RvD Den Bosch 9 mei 1994, Advocatenblad 1995, p. 122.

¹⁶ RvD Amsterdam 14 april 2003, nr. 02-205U (meisje van Nulde), zie ook Advocatenblad 2003, p. 98-99 en Advocatenblad 2003, p. 366-367.

In uitzonderlijke situaties moet de raadsman voorbij kunnen gaan aan de beperkingen die aan zijn cliënt zijn opgelegd.¹⁷ Daartoe zal de raadsman na een belangenafweging – waarbij aan het bevel beperkingen een zwaar gewicht toekomt – kunnen besluiten, indien dat dringend noodzakelijk is voor de verdediging. Te denken valt aan een gesprek met een getuige die de cliënt een alibi kan verschaffen, nog niet door de politie is gehoord en wiens verklaring kan leiden tot de onmiddellijke invrijheidsstelling van de cliënt. Een ander voorbeeld is een ontmoeting met een getuige die op het punt staat naar een ver buitenland te vertrekken, waardoor het zeer onzeker wordt of die getuige in de toekomst nog kan worden gehoord. Indien en zodra het belang van de cliënt dat toestaat, zullen OM en rechter hiervan op de hoogte moeten worden gesteld.¹⁸

Open vizier

Uitgangspunt is dat de advocaat de informatie met open vizier verstrekt. Dit is ook in overeenstemming met regel 29 van de Gedragsregels 1992 waarin staat dat de advocaat in zijn contacten met derden misverstand dient te vermijden over de hoedanigheid waarin hij in de gegeven situatie optreedt. Dit betekent niet dat de raadsman niet de afspraak zou mogen maken dat hij niet met naam genoemd wenst te worden in een eventuele publicatie, maar wel dat de raadsman desgevraagd niet zal ontkennen dat hij de informatie heeft verstrekt.

---

¹⁷ Zie RvD Den Haag 15 april 2002 R 1913/01.05, waarin de RvD in een geval waarin aan de verdachte beperkingen waren opgelegd het doen van zelfstandig onderzoek door de raadvrouw door het opnemen van contact met derden niet klachtwaardig oordeelde, omdat niet gebleken was dat hierdoor de rechtmatige waarheidsvinding door justitiële autoriteiten nadeel was berokkend.

¹⁸ Taru Spronken, Verdediging, a.w., p. 566.

DEEL B   BEVOEGDHEDEN EN GARANTIES

VRIJ VERKEER

20. *De raadsman heeft recht op vertrouwelijk contact (persoonlijk, telefonisch en schriftelijk) met de (gedetineerde) verdachte. Dit contact mag niet worden beperkt op grond van onderzoeks- of opsporingsbelangen.*
21. *De raadsman dient in staat te worden gesteld alle verhoren van de verdachte met hem voor te bereiden en deze verhoren bij te wonen, inclusief de verhoren waarbij de verdachte als getuige wordt gehoord.*
22. *De raadsman heeft de vrije toegang tot de gedetineerde verdachte op ten minste dezelfde wijze als de vervolgende instanties.*

Toelichting

Elementaire voorwaarde voor effectieve rechtsbijstand

Het vrij verkeer is een van de elementaire voorwaarden om effectieve rechtsbijstand te kunnen verlenen. Dit vrije verkeer zou niet ondergeschikt mogen worden gemaakt aan regiems binnen penitentiaire inrichtingen zoals bijvoorbeeld bloktijdenregelingen of zeer beperkte telefoonregelingen. Het belang van vrij verkeer is vooral in de allereerste fase na de arrestatie van de verdachte van belang, dus ook voorafgaande aan en tijdens de politieverhoren, waarin de verdachte vitale beslissingen moet nemen ten aanzien van de door hem in te nemen proceshouding, waarop hij later, zeker als hij besluit om mee te werken aan het onderzoek, niet meer kan terugkomen. Gelet op het zwijgrecht van de verdachte valt niet in te zien waarom het onderzoeksbelang een legitiem argument is om overleg tussen raadsman en verdachte - mits de raadsman beschikbaar is - te weigeren of op te schorten voorafgaande of gedurende de politieverhoren van de verdachte. Dit geldt ook voor de situatie dat de verdachte als getuige wordt gehoord. In een dergelijke situatie dient de verdachte over rechtsbijstand te beschikken om te beoordelen of hij zich op grond van art. 219 Sv op zijn verschoningsrecht kan beroepen omdat hij door de beantwoording van een vraag zichzelf zou kunnen belasten.

Voorkeur voor tuchtrechtelijke weg bij inbreuken op vrij verkeer

De mogelijkheid voor de officier van justitie of de rechter-commissaris om vrij verkeer te beperken op grond van artikel 50 lid 2 Sv wegens belang van het onderzoek of misbruik van vrij verkeer dient te worden afgeschaft. De toevoeging van een vervangend raadsman op grond van artikel 50a Sv biedt geen effectieve oplossing voor de handicaps waarmee de verdachte geconfronteerd wordt als het vrij verkeer met zijn raadsman wordt beperkt of ontzegd. Het verdient de voorkeur de tuchtrechtelijke weg te bewandelen indien de raadsman misbruik maakt van het vrij verkeer. In de Advocatenwet zou een regeling kunnen worden opgenomen dat de Deken bevoegd is onmiddellijk maatregelen te nemen indien er een klacht wordt ingediend wegens misbruik van vrij verkeer, bijvoorbeeld door de raadsman te verbieden zijn rechtsbijstand voort te zetten. Aan de verdachte zou in dat geval een andere advocaat moeten worden toegevoegd, of hij zou een andere advocaat kunnen kiezen.

Bijstaan meer verdachten in een zaak

In de praktijk doen zich vaak problemen voor - meestal in de piketfase - bij het bezoeken van meer verdachten in een zaak. Dit wordt door de politie meestal niet op prijs gesteld (informatie zou kunnen worden doorgegeven van de ene naar de andere verdachte). Vaak wordt er dan door de politie gezegd dat er tegenstrijdige belangen zijn. Hoewel het de raadsman is die bepaalt of er al dan niet sprake is van tegenstrijdige belangen zijn veel raadslieden in de praktijk huiverig om meer verdachten in een zaak te bezoeken. Hier ligt ook een eigen commercieel belang. Indien de raadsman namelijk alle verdachten bezoekt en vaststelt dat er tegenstrijdige belangen zijn, dan zal hij zich uit alle zaken moeten terugtrekken. Toch kunnen medeverdachten groot belang hebben bij een gezamenlijke advocaat.

Raadsman gekozen door derden

Problemen kunnen ontstaan indien een advocaat zich vóór de inverzekeringstelling op verzoek van derden bij het politiebureau meldt en de verdachte hiervan door de politie niet op de hoogte wordt gesteld waardoor hij de betrokken advocaat niet als raadsman kan kiezen. Uit een arrest van het Hof Den Haag van 18 mei 1995¹⁹ in een kort geding zaak kan worden afgeleid, dat indien zich een advocaat bij de politie meldt, die door derden is aangezocht, welke derden niet op grond van artikel 38 lid 2 of 3 Sv bevoegd zijn voor de verdachte een raadsman te kiezen, het beginsel van fair play met zich brengt dat de verdachte in de gelegenheid wordt gesteld de desbetreffende advocaat te spreken en hem als raadsman te kiezen. Hiervan kan alleen worden afgeweken als de verdachte de bijstand van een raadsman uitdrukkelijk weigert.

VERSCHONINGSRECHT

23. *De overheid dient afdoende procedurele garanties in de (strafvorderlijke) regelgeving in te bouwen ter bescherming van het beroepsgeheim en het verschoningsrecht.*
24. *Een raadsman mag niet worden gedwongen informatie die onder zijn geheimhoudingsplicht valt op enigerlei wijze prijs te geven.*
25. *Raadslieden behoren in de uitoefening van hun beroep gevrijwaard te zijn van de toepassing van opsporingsbevoegdheden die een inbreuk kunnen maken op hun geheimhoudingsplicht en het verschoningsrecht.*

Toelichting*Verschoningsrecht in verdrukking*

De geheimhoudingsplicht en het verschoningsrecht vormen twee zijden van dezelfde medaille. De geheimhoudingsplicht geldt als verplichting ten opzichte van de verdachte en het verschoningsrecht geldt als bescherming ten opzichte van de overheid of derden. De raadsman kan niet worden gedwongen informatie prijs te geven die onder zijn geheimhoudingsplicht valt. Door de invoering van de Wet herziening GVO en de Wet BOB is de procedurele bescherming van het beroepsgeheim zwaar onder druk komen te staan. Opsporingsbevoegdheden kunnen ten aanzien van advocaten worden aangewend en niet alleen als de

---

¹⁹ Hof Den Haag 18 mei 1995, NJ 1996, 226.

advocaat zelf als verdachte is aangemerkt.²⁰ De enige bescherming die wordt geboden is de vernietigingsplicht van art. 126aa Sv, maar de uitvoering hiervan is in handen van het OM.

Ten aanzien van opsporingsbevoegdheden moet in de wet worden opgenomen dat deze bevoegdheden niet gericht tegen professionele geheimhouders mogen worden ingezet, net zoals dat bijvoorbeeld bij de doorzoeking is bepaald. Bij de uitoefening van bevoegdheden, zoals de telefoontap dient zoveel mogelijk - dat kan ook door technische aanpassingen van digitale tapsystemen - te worden voorkomen dat gesprekken met geheimhouders worden opgenomen. Uitzonderingsgevallen op deze hoofdregel, bijvoorbeeld als de advocaat zelf als verdachte wordt beschouwd, moeten worden voorzien van goede procedurele waarborgen. Er dient in ieder geval een regeling te komen die inhoudt, dat de schifting tussen vertrouwelijke en niet vertrouwelijke gegevens niet door de officier van justitie, maar door de rechter moet geschieden en de positie van de deken als onafhankelijke persoon die moet toezien op de bescherming van het beroepsgeheim moet in de wet moeten worden geformaliseerd. Bovendien zal een rechtsgang in het leven moeten worden geroepen voor advocaten om de rechtmatigheid van de toepassing van opsporingsbevoegdheden door de rechter te laten toetsen en moet er worden voorzien in een procedure waarin de advocaat om vernietiging van vertrouwelijke gegevens, die zich in informatiesystemen van justitie bevinden, kunnen vorderen.

INFORMATIE VOOR DE VERDEDIGING

26. *Het strafprocesrecht dient zodanig te zijn ingericht dat de raadsman en de verdachte volledig en tijdig kennis kunnen nemen van voor de strafzaak relevante informatie.*

Toelichting

Tijdige en volledige informatie

Zonder tijdige en volledige informatie kan de verdachte ernstig in zijn verdediging worden geschaad. Niet alleen bestaat de aanmerkelijke kans dat hij onvoldoende in staat wordt gesteld om samen met zijn raadsman een strategie te bepalen, hij loopt bovendien het risico om een verkeerde strategie te kiezen en beslissingen te nemen die onomkeerbaar zijn. Het recht op tijdige en volledige informatie geldt zowel het eindonderzoek als het voorbereidend onderzoek, met name wanneer er sprake is van toepassing van dwangmiddelen, in het bijzonder voorlopige hechtenis.

Volgens het EHRM dient ook de procedure betreffende de toetsing van het voorarrest 'adversarial' te zijn en dient deze op basis hiervan te voldoen aan het beginsel van equality of arms.²¹ Dat betekent onder meer dat de raadsman toegang dient te hebben tot die documenten die van wezenlijk belang zijn om de rechtmatigheid van het voorarrest te toetsen. Een samenvattend proces-verbaal is ontoereikend. Dat geldt te meer wanneer er verklaringen van derden zijn. In de zaak Schöps v. Germany overwoog het EHRM: "In the court's opinion, it is hardly possible for an accused to properly challenge the reliability of such an account without being made aware of the evidence on which it is based. This requires that the accused be given a sufficient opportunity to take cognisance of statements and other pieces of evidence underlying them, such as the results of the police and other investigations, irrespective of whether the accused is able to provide

²⁰ Zie Taru Spronken, Verdediging, a.w., p. 423 e.v.

²¹ Zie in dit verband onder meer EHRM 13-02-2001 inzake Garcia Alva v. Germany (23541/94); EHRM 13-02-2001 inzake Lietzow v. Germany (24479/94) en EHRM 13-02-2001 Schöps v. Germany (25116/94).

any indication as to the relevance for his defence of the pieces of evidence which he seeks to be given access to."²²

Belang van het onderzoek

In deze regel is niet voorzien in de mogelijkheid om informatie achter te houden in het belang van het onderzoek. Het onderzoeksbelang kan nimmer grond zijn om informatie welke relevant is voor de strafzaak te onthouden aan de verdachte en/of de verdediging. Niet valt in te zien op grond waarvan het onderzoeksbelang onder omstandigheden zwaarder weegt of moet wegen dan het belang van een adequate verdediging.

Belangen van derden

Elders in dit Statuut (regel 27 en toelichting) wordt gewezen op de belangen van derden die in het spel kunnen zijn wanneer informatie naar buiten wordt gebracht. Het tijdelijk onthouden van voor de strafzaak relevante informatie is alleen aanvaardbaar in situaties waarin naar redelijkerwijs moet worden aangenomen sprake is van een levensbedreigende situatie voor derden.

In dit verband zij nogmaals uitdrukkelijk gewezen op de hiervoor aangehaalde uitspraken van het EHRM. In de zaak *Garcia Alva v. Germany* overwoog het EHRM: "The court acknowledges the need for criminal investigations to be conducted efficiently, which may imply that part of the information collected during them is to be kept secret in order to prevent suspects from tampering with evidence and undermining the course of justice. However, this legitimate goal cannot be pursued at the expense of substantial restrictions on the rights of the defence. Therefore, information which is essential for the assessment of the lawfulness of a detention should be made available in an appropriate manner to the suspect's lawyer."²³

Informatieverstrekking uitsluitend aan raadsman

De vraag die vervolgens rijst is of de raadsman informatie kan worden aangeboden met het uitdrukkelijke verzoek om deze niet of vooralsnog niet aan de verdachte bekend te maken. In feite gaat het hier om een verzoek inbreuk te maken op het vrij verkeer aangezien het vrij verkeer ook de vrijheid van informatie-uitwisseling tussen raadsman en cliënt impliceert. De raadsman moet niet in de positie worden gebracht dat een ernstige verstoring van de relatie met de cliënt kan ontstaan doordat de raadsman over meer informatie beschikt dan de cliënt. Raadslieden moeten derhalve niet instemmen met het krijgen van informatie van politie en justitie onder de voorwaarde dat die informatie niet of nog niet wordt vrijgegeven aan de cliënt.

Naast de hiervoor gememoreerde vertrouwensproblematiek speelt ook de vraag naar de mogelijkheden of liever gezegd de onmogelijkheden voor de raadsman om iets met de informatie te doen. Stel dat informatie onder embargo wordt vrijgegeven terwijl de raadsman de informatie geschikt acht om in te zetten bij een verweer tijdens bijvoorbeeld de behandeling van de verlenging van de voorlopige hechtenis, of bij het horen van een of meer cruciale getuigen. Naar het zich laat aanzien wordt het dan bijzonder moeilijk zo niet onmogelijk om een dergelijk verweer te voeren zonder tenminste voor de cliënt een tipje van de sluier op te lichten of zonder alles prijs te geven. Indien men zich aan de gestelde voorwaarde wenst te houden wordt het voeren van een verweer moeilijk zo niet onmogelijk.

²² EHRM 13-02-2001, *Schöps v. Germany*, (25116/94), § 50.

²³ EHRM 13-02-2001, *Garcia Alva v. Germany*, (23541/94), § 42.

UITINGSVRIJHEID

27. *De raadsman behoort een grote vrijheid te hebben bij het voeren van de verdediging, hetgeen betekent dat hij ter zitting of daarbuiten vrij is om naar voren te brengen wat in het belang van de verdediging is. Indien door deze uitlatingen belangen van derden worden geschaad is dat op zichzelf niet laakbaar, mits er enig verdedigingsbelang wordt gediend en de informatie niet onjuist of onnodig grievend is.*

Toelichting

Vrijheid van verdediging in rechte

De raadsman heeft in beginsel op een zitting het recht om alles aan te voeren wat hem in het kader van de verdediging dienstig voorkomt. De Hoge Raad acht deze regel van zo grote betekenis dat niet-nakoming daarvan in het algemeen leidt tot nietigheid van het onderzoek.²⁴ Weliswaar heeft de voorzitter op de zitting de leiding van de zaak, maar op grond van art. 272 Sv kan hij de raadsman alleen beperkingen opleggen indien deze nodeloos in herhaling valt of volstrekt niet ter zake doende kwesties wil bespreken. In beginsel hebben rechters en officieren van justitie ook geen zelfstandige mogelijkheid om een tuchtrechtelijke klacht in te dienen tegen een raadsman over de inhoud van de verdediging, tenzij de raadsman geheel verzuimt om rechtsbijstand te verlenen.²⁵ De wijze waarop de bijstand wordt verleend is een zaak tussen de raadsman en zijn cliënt.

De raadsman mag zich in scherpe bewoordingen uiten en felle kritiek uitoefenen op justitiële instanties. Ook mag de raadsman bij de verdediging feiten naar voren brengen die nadelig zijn of kwetsend zijn voor derden, mits hierdoor een verdedigingsbelang is gediend. De uitingsvrijheid van de raadsman vindt zijn grenzen in het debiteren van aperte onjuistheden die schadelijk zijn voor derden en waarvan niet blijkt dat daardoor enig verdedigingsbelang is gediend. Daarbij wordt wel een onderscheid gemaakt tussen het verwoorden van de zienswijze van de verdachte - deze mag onjuistheden bevatten - en het poneren van feiten uit eigen wetenschap. Ten aanzien van deze laatste feiten heeft de raadsman een onderzoeks- en verificatieplicht.²⁶ Voor uitlatingen in de media wordt verwezen naar regels 18 en 19.

Vrijheid van meningsuiting los van individuele strafzaak

De raadsman behoort ook los van een individuele strafzaak vrij te zijn, zijn mening te uiten, daar waar het gaat om het deelnemen aan het publieke debat of het aan de kaak stellen van misstanden bij justitie. De raadsman dient eventuele aantijgingen voor zover deze betrekking hebben op individuele personen te kunnen adstrueren door feiten en dient zich hierbij niet onnodig grievend uit te laten.²⁷

EIGEN ONDERZOEK VERDEDIGING

28. *Het strafprocesrecht mag geen belemmering vormen voor contacten tussen een raadsman en een ieder over een afgelegde of af te leggen verklaring. De raadsman kan dat contact leggen in het belang van de verdachte en met instemming van de*

²⁴ HR 23 maart 1993, NJ 1993, 696.

²⁵ Zie voor relevante tuchtrechtspraak Taru Spronken, Verdediging, a.w., p. 512-513. De betrokken rechter of officier van justitie kan wel de deken verzoeken om dekenbezwaar in te dienen tegen een advocaat.

²⁶ Zie voor relevante tuchtrechtspraak Taru Spronken, Verdediging, a.w., p. 585-590.

²⁷ Zie in dit verband ook EHRM 20 mei 1998, Schöpfer, Reports 1998-II.

verdachte, mits hij zich ervan onthoudt in de contacten met een (potentiële) getuige diens verklaringsvrijheid in het gedrang te brengen of deze op onoorbare wijze te beïnvloeden. Indien aan een gedetineerde verdachte beperkingen worden opgelegd, mogen die er niet toe leiden dat een effectieve verdediging onmogelijk wordt gemaakt.

29. *Het strafprocesrecht mag geen belemmering vormen voor contacten tussen een raadsman en een deskundige teneinde diens oordeel te verkrijgen over een specifiek onderwerp, indien dat in het belang is van de verdediging en geschiedt met instemming van de verdachte.*
30. *Het strafprocesrecht mag geen belemmering vormen voor het met instemming van de verdachte inschakelen door de raadsman van een derde om bepaalde onderzoekshandelingen te verrichten, waarbij die derde van de in dat verband relevante informatie over de strafzaak wordt voorzien. Bij het verstrekken van de opdracht dient de raadsman schriftelijk aan de derde te berichten wat het onderwerp van onderzoek is.*
31. *Indien de raadsman informatie van een niet door hem ingeschakelde derde verkrijgt die wederrechtelijk is verkregen, heeft de raadsman het recht van die informatie gebruik te maken ten behoeve van de verdediging van zijn cliënt.*

Toelichting

Contact met getuigen OM

Regel 28 komt erop neer dat regel 16 lid 2 van de Gedragsregels, waarin staat dat de advocaat zich ervan dient te onthouden getuigen die door het OM zijn gedagvaard of opgeroepen vooraf te horen, moet worden geschrapt. Er is geen deugdelijk argument te bedenken voor de uitzondering dat geen contact mag worden gelegd met een door het OM gedagvaarde of opgeroepen getuige.²⁸

Beperkingen

De tweede volzin van regel 28 beoogt aan te geven dat in uitzonderlijke situaties door de raadsman voorbij moet kunnen worden gegaan aan de beperkingen die aan zijn cliënt zijn opgelegd.²⁹ Daartoe zal de raadsman na een belangenafweging – waarbij aan het bevel beperkingen een zwaar gewicht toekomt – kunnen besluiten, indien dat dringend noodzakelijk is voor de verdediging. Te denken valt aan een gesprek met een getuige die de cliënt een alibi kan verschaffen en die nog niet door de politie is gehoord en wiens verklaring kan leiden tot de onmiddellijke invrijheidsstelling van de cliënt.³⁰ Een ander voorbeeld is een gesprek met een getuige die op het punt staat naar een ver buitenland te vertrekken, waardoor het zeer onzeker wordt of die getuige in de toekomst nog kan worden gehoord. Indien en zodra het belang van de cliënt dat toestaat, zullen Openbaar Ministerie (OM) en rechter hiervan op de hoogte moeten worden gesteld.

²⁸ Zie Taru Spronken, *Verdediging*, a.w., p. 575-579.

²⁹ Zie in dit verband RvD Den Haag 15 april 2002 R 1913/01.05, waarin de RvD in een geval waarin aan de verdachte beperkingen waren opgelegd het doen van zelfstandig onderzoek van de raadsvrouw door het opnemen van contact met derden niet klachtwaardig oordeelde, omdat niet gebleken was dat hierdoor de rechtmatige waarheidsvinding door justitiële autoriteiten nadeel was berokkend.

³⁰ Taru Spronken, *Verdediging*, a.w., p. 566.

Contact met getuigen voorafgaande aan het verhoor

Dat de raadsman contact kan leggen met een getuige over een afgelegde of af te leggen verklaring, brengt mee dat de raadsman de getuige zal kunnen voorzien van de in dat verband relevante informatie over de strafzaak. Indien één van de andere procesdeelnemers (officier van justitie, opsporingsambtenaar, rechter-commissaris of zittingsrechter) kenbaar heeft gemaakt de getuige te willen horen, kan het – wanneer de belangen van de verdachte zich daartegen niet verzetten – aanbeveling verdienen het (voornemen tot) contact met de getuige te melden. Ook hier speelt weer de vraag of de raadsman in uitzonderlijke situaties voorbij kan gaan aan de beperkingen die aan de verdachte zijn opgelegd indien dat dringend noodzakelijk is voor de verdediging. Zie in dit verband de toelichting bij regel 13. De laatste volzin van regel 28 beoogt te voorkomen dat de getuige een onjuiste verklaring door de raadsman gedicteerd krijgt.

Contact met deskundige

Regel 29 beoogt tot uitdrukking te brengen dat het de raadsman vrij staat om (met instemming van de verdachte) zelfstandig – en dus buiten de overige procesdeelnemers om – contact te leggen met een deskundige teneinde door die deskundige over een specifiek onderwerp te worden geïnformeerd. Het staat de raadsman vanzelfsprekend vrij om die informatie niet in het strafproces te gebruiken, indien de inhoud daarvan niet ten goede van de verdachte komt. Ook in deze regel ligt besloten dat de raadsman de relevante informatie over de strafzaak aan de deskundige kan verstrekken.

Zelfstandige onderzoekshandelingen

Regel 30 staat toe dat een raadsman (met toestemming van de verdachte) bijvoorbeeld een recherchebureau inschakelt om ten behoeve van de verdediging bepaalde onderzoekshandelingen te verrichten. Die inschakeling mag geen vrijbrief zijn om indirect wederrechtelijk aan informatie te komen.

Gebruik wederrechtelijk verkregen informatie

Regel 31 ziet op een situatie zoals die zich heeft voorgedaan in de Zwolsmanzaak³¹ waarin de verdediging de beschikking kreeg over informatie die door diefstal bij een officier van justitie was verkregen. De raadsman moet van dergelijke informatie gebruik kunnen maken, indien hij bij de diefstal op geen enkele wijze is betrokken (zoals de officier van justitie ook gebruik mag maken van onrechtmatig door een burger verkregen informatie, waarin hij niet de hand heeft gehad). De formulering van deze regel brengt mee dat de raadsman ook gebruik moet kunnen maken van wederrechtelijke informatie die buiten zijn medeweten is verkregen van een door de verdachte ingeschakelde derde. Een verbod om in een dergelijke situatie gebruik te maken van de informatie leidt tot een onwenselijke druk op de relatie tussen raadsman en verdachte.

Financiering onderzoek

De overheid dient te voorzien in een deugdelijke financiering van een door de raadsman ingeschakelde deskundige en/of derde indien de inschakeling van belang is voor de equality of arms en het recht op contra-expertise zoals bedoeld in artikel 6 EVRM.³²

³¹ HR 19 december 1995, NJ 1996, 249. Zie ook Taru Spronken, *Verdediging*, a.w., p. 167-172.

³² Dat de huidige regeling wat dat betreft tekort schiet blijkt uit T. Van der Goot, *Kosten van deskundigen bij toevoegingen*. Geen equality of arms, *Advocatenblad* 2002, p. 124-125.

VOORKOMING CRIMINALISERING

32. *De raadsman behoort niet te worden bedreigd met strafrechtelijke vervolging, tuchtrechtelijke maatregelen of civielrechtelijke procedures als hij zijn werk verricht overeenkomstig de voor de beroepsuitoefening erkende maatstaven.*

Toelichting

Verplichting tot vrijwaring van (strafrechtelijke) vervolging

Raadsliden dienen niet te worden beschouwd als verlengstukken van hun (criminele) cliënten en het verstrekken van legitieme rechtsbijstand mag niet worden gecriminaliseerd. Zo behoort de raadsman die in het kader van een behoorlijke rechtsbijstand een redelijke vergoeding voor zijn diensten ontvangt, niet te worden blootgesteld aan het risico van een strafrechtelijke vervolging, indien hij op zorgvuldige wijze de grondslag van de honorering en de betaling daarvan registreert. Zorgelijk is ook de ontwikkeling dat advocaten gedwongen worden hun beroepsgeheim te doorbreken in verband met het melden van witwaspraktijken.³³ De advocaat dient uit hoofde van zijn functie niet te worden ingezet voor de opsporing van strafbare feiten. Dit is des te bedenkelijker indien het niet voldoet aan de meldplicht op zichzelf weer een strafbaar feit is.³⁴

Garanties in internationale regelingen en jurisprudentie

In dit verband kan verwezen worden naar een aantal internationale regelingen waarin beoogd wordt advocaten te beschermen tegen vervolging voor activiteiten die zij in het kader van een legitieme verdediging en conform hun eigen gedragsregels verrichten.

In de eerste plaats kan worden gewezen op de Basic Principles on the Role of Lawyers van de VN³⁵, ook wel de Havana Principles genoemd waarin de verplichting van de overheid is vastgelegd de onafhankelijkheid van de advocatuur te waarborgen. Volgens de Havana Principles mogen advocaten niet het slachtoffer worden van, of worden bedreigd met, strafrechtelijke vervolging of andere sancties indien zij hun werk verrichten overeenkomstig de voor de beroepsuitoefening erkende maatstaven en gedragsnormen. Met name mogen advocaten niet worden vereenzelvigd met de cliënt als gevolg van het vervullen van hun taak en moeten zij worden gevrijwaard van strafvervolging met betrekking tot uitlatingen die te goeder trouw in rechte worden gedaan.

Verder kan ook worden verwezen naar Aanbeveling no. (2000) 21 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa waarin de regeringen van de lidstaten wordt aanbevolen alle maatregelen te nemen om de vrijheid van het beroep van advocaat te garanderen en waarin bijvoorbeeld staat: "lawyers should not suffer or be threatened with any sanctions or pressure when acting in accordance with their professional standards".

³³ Richtlijn 2001/97/EG van het Europees Parlement en de Raad van 4 december 2001 tot wijziging van de Richtlijn 91/308/EEG van de Raad tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld, PbEG L 433 van 28.12.2001, p. 76.

³⁴ Het niet nakomen van de meldplicht is immers een economisch delict, zie art. 1 sub 2° Wet economische delicten.

³⁵ Aanvaard op: the Eight Crime Congress, Havana 7 September 1990, bekrachtigd door Resolutie 45/121 van de Algemene Vergadering van de VN d.d. 14 december 1990.

Tot slot kan nog verwezen worden naar de uitspraak van het EHRM in de zaak Nikula tegen Finland³⁶, waarin een advocaat strafrechtelijk werd vervolgd wegens een beschuldiging aan het adres van het OM, en het EHRM in § 54 overweegt: "Even so, the threat of an ex post facto review of counsel's criticism of another party to criminal proceedings – which the public prosecutor doubtless must be considered to be – is difficult to reconcile with defence counsel's duty to defend their clients' interests zealously. It follows that it should be primarily for counsel themselves, subject to supervision by the bench, to assess the relevance and usefulness of a defence argument without being influenced by the potential "chilling effect" of even a relatively light criminal sanction or an obligation to pay compensation for harm suffered or costs incurred."

FINANCIËLE WAARBORGEN

33. *De overheid dient zorg te dragen voor een adequate vergoeding van de werkzaamheden die de raadsman verricht ten behoeven van verdachten die recht hebben op toegevoegde rechtsbijstand*

---

³⁶ EHRM 21 maart 2002, Nikula v. Finland, appl. nr. 31611/96.

Inhoudsopgave	
Ten geleide	1
Deel A TAAK EN VERPLICHTINGEN	3
De taak van de raadsman	3
Regel 1 Bijstand	3
Regel 2 Informeren en adviseren	3
Regel 3 Gedetineerde verdachte	3
Regel 4 Deskundigheid en zorgvuldigheid	3
Regel 5 Het belang van de verdachte	3
Regel 6 Binnen kaders van het recht	3
Vrije advocatenkeuze	4
Regel 7 Vrije advocatenkeuze	4
Regel 8 Overdracht zaak	4
Regel 9 Verzoek van derden	5
Het belang van de cliënt versus andere belangen	5
Regel 10 Betaling bijstand door derden	5
Regel 11 Bijstaan van meer verdachten in dezelfde strafzaak	5
Regel 12 Gebruik van strafvorderlijke bevoegdheden	6
Regel 13 Gebruik privileges	6
Vertrouwensrelatie tussen verdachte en raadsman	7
Regel 14 Inspanningsverplichting raadsman	7
Regel 15 Geen rechtsbijstand in strijd met wil verdachte	7
Regel 16 Breuk vertrouwensrelatie	7
Geheimhoudingsplicht	
Regel 17 Beroepsgeheim	8
Informatieverstrekking aan derden	9
Regel 18 Zorgvuldigheid en toestemming verdachte	9
Regel 19 Persoonlijke levenssfeer derden	9
Deel B BEVOEGDHEDEN EN GARANTIES	12
Vrij verkeer	
Regel 20 Recht op vertrouwelijk contact	12
Regel 21 Bijstand tijdens verhoren verdachte	12
Regel 22 Toegang gelijk aan toegang vervolgende instanties	12
Verschoningsrecht	
Regel 23 Procedurele garanties	13
Regel 24 Geen dwang tot prijsgeven informatie	13
Regel 25 Vrijwaring van toepassing van opsporingsbevoegdheden	13
Informatie voor de verdediging	
Regel 26 Recht op informatie	14
Uitingsvrijheid	
Regel 27 Vrijheid van verdediging	16
Eigen onderzoek verdediging	
Regel 28 Contact getuigen	16
Regel 29 Contact deskundigen	17
Regel 30 Onderzoekshandelingen door derden	17
Regel 31 Wederrechtelijk verkregen informatie	17
Voorkoming criminalisering	
Regel 32 Geen vervolging bij legitieme beroepsuitoefening	19
Financiële waarborgen	
Regel 33 Adequate vergoeding bij toegevoegde rechtsbijstand	20